

Dřívější pracovníci Sexuologického ústavu v Praze

Již nežijící

Jako nejstarší dosud žijící úd Sexuologického ústavu jsem byl požádán, abych zde vzpomněl na ty pracovníky ústavu, kteří již nežijí, a které jsem ještě zažil, i když některé (Hynie a hlavně Nedoma) docela krátce.

Prof. MUDr. Josef Hynie, Dr.Sc. 1900-1989

Pan profesor Hynie byl skutečným zakladatelem našeho ústavu. Velký muž menšího vzrůstu a podsadité postavy, původním povoláním dermatolog.

Když mezi světovými válkami tehdejší přednosta dermatologické kliniky Prof. MUDr. Šamberger zpozoroval, že mladý doktor Hynie je velmi ambiciózní mladík, kdežto on měl za budoucího korunního prince kliniky již vyhládnutého jiného mladíka, rozhodl se Josefa Hynie nasměrovat jiným směrem. Zavolal si ho a navrhl mu, aby se věnoval do té doby medicínou opomíjené problematice lidí trpících v sexuální oblasti (tomu se tehdy věnovalo několik oborů jen okrajově).

Doktor Hynie si dal říct a s vervou se pustil do přípravy.

Využil možnosti stážovat v zahraničí. Navštívil tehdejší soukromý Hirschfeldův berlínský sexuologický ústav, stážoval u průkopníků tehdy velmi moderní psychoanalýzy.

Habilitoval se na jím sestrojeném předchůdci pozdějšího Freundova phaloplethysmographu, který zapisoval pohotovost penilního aparátu k spontánním pohybům písátkem zavěšeným na uzdičce prepucia. Zjišťoval, jak se tato pohotovost mění po různých dietách. Tak dával pacientům jíst kyselé okurky, kořeněná jídla, pít ovocné šťávy nebo minerálku, a zjišťoval znatelné rozdíly. Stal se tak prvním docentem sexuologie na světě.

(později se stal také prvním profesorem sexuologie na světě a vybudoval první univerzitní sexuologický ústav na světě).

Sexuologický ústav KU byl sice zřízen již r.1921 a jeho prvním přednostou byl ustanoven Prof. MUDr. Pečírka, ale ten hned příští rok na to zemřel, a tak ústav až do války ještě naplněn nebyl.

Pan profesor Hynie se tedy s elánem sobě vlastním po osvobození r. 1945 ujal budování ústavu.

Začínal ve velmi stísněných prostorách v Salmovské ulici na Novém Městě Pražském a kromě něj tam zpočátku působili jen tři medicí, kteří právě dokončovali studium po pauze,

způsobené uzavřením vysokých škol nacisty. Byli to Jan Raboch, Vladimír Barták a Karel Nedoma.

Pan profesor Hynie byl člověkem neobyčejné urputnosti. Byl velice laskavý, ale svým laskavým přístupem k podřízeným, spojeným se neodbytností, která nepřipouštěla odmítnutí, dokázal z pracovníků vyždímat takový výkon, jakého by se nikomu jinému dosáhnout nepodařilo.

Pokud šlo o jednání s institucemi, které bylo nutno přesvědčit, aby byl ústav dále budován a rozšiřován, říkalo se o něm, že když jej vyhodili dveřmi, vrátil se oknem. Nic nedbal v tomto směru na osobní důstojnost, Ústav mu byl vším.

Své grandiózní dílo dokázal uskutečnit vzdor tomu, že tehdy, za komunistické totality, nikdy nebyl v KSČ, ba ani se nijak jinak prorežimně neangažoval. (Jako například v nějaké volené funkci v národním výboru nebo činnosti v odborech, jak bývalo tehdy obvyklé u „pocitivých bezpartijních“).

Přišel se svojí vlastní metodikou vyšetřování spermiogramu, při které zavedl dva faktory měření pohyblivosti spermií, a sice střední hybnost (měřenou v μ/s) a invazivní pohotovost (IP). Dávno předtím, než vyhlásila první normativy posuzování spermiogramu WHO. Tyto Hynieho normy používáme na Sexuologickém ústavu dosud.

Prof. Hynie byl člověkem velmi konzervativním, a konzervativismus tedy vložil i do základů ústavu.

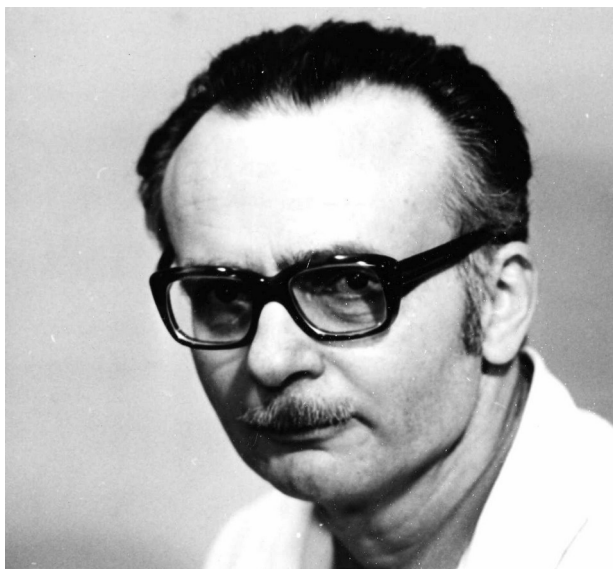
Když v r. 1974 odešel do starobního důchodu, pracoval ještě jako pracující důchodce na středočeském sexuologickém oddělení v Klimentské ulici, a nakonec se dožil úctyhodného věku téměř 90 let.

Prof. MUDr. Jan Raboch. DrSc., - 1917 – 2002

O panu profesoru Rabochovi zde nereferuji, protože se toho úkolu zhostí osoba nejpopovlanější, jeho syn Prof. MUDr. Jiří Raboch, Dr. Sc.

MUDr. Vladimír Barták, 1921 – 1990

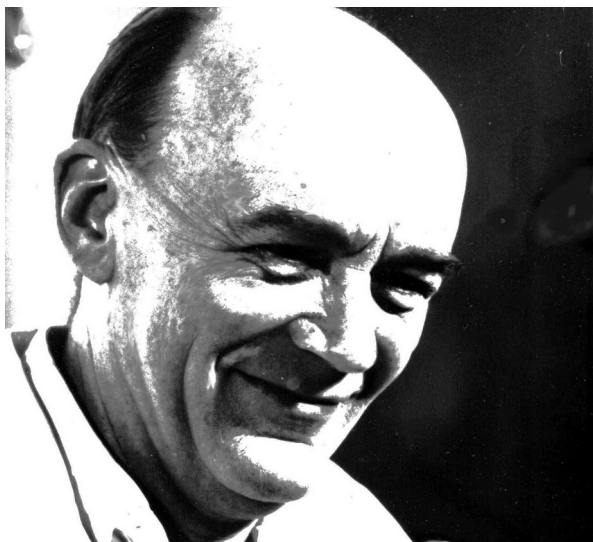

Vladimír Barták byl tedy dalším ze tří profesorových spolupracovníků od počátku. Nebyl předtím specialistou v žádném jiném oboru (specializace ze sexuologie se tehdy udělovala na základě politicko-odborného pohovoru na Ministerstvu zdravotnictví, nadstavbové atestace ještě nebyly zřízeny). Neměl tedy žádnou psychiatrickou průpravu, a tak se věnoval především problematice spermiologie. Jako perfekcionista si velmi zakládal na tom, aby u každého spermioqramu sám lékař vyšetřil nejen nativní spermioqram, ale také obarvený nátěr, aby zevrubně posoudil všechny odchýlné tvary spermií a aby se nikdy nespolehal jen na laborantku. Protože byl velký perfekcionista, tak se všichni báli, aby se po Hynieho odchodu nestal šéfem. Byl by pro to měl všechny předpoklady, protože on jako jediný na ústavu zase byl členem KSČ. Nicméně po sovětské okupaci (hlavně na naléhání Jarky Pondělíčkové) z KSČ vystoupil, a tak nic nebránilo tomu, aby se šéfem ústavu stal v 70. letech min. století bezpartijní, někdejší sociální demokrat Jan Raboch. K velké nevoli komunistické partaje, na poliklinice prezentované předsedou stranické skupiny – rtg laborantem (o Prof. Rabochovi zde referuje jeho syn Prof. MUDr. Jiří Raboch).

Vladimír Barták měl velkou smůlu. Celoživotně trpěl fibrilací síní, a to se mu stalo osudným. Někdy koncem 70. let nebo počátkem let 80. se mu uvolnil ze srdeční síně vmetek a ucpal mozkovou cévu, takže potom až dokonce života r. 1990 již byl Vladimír částečně ochrnutý, okázán na péči vzorné, do konce života jej milující manželky.

Přes svůj docela nedlouhý život vydal řadu úspěšných populárních knížek týkajících se lidské sexuality. V nich zastával velmi konzervativní postoje.

MUDr. Karel Nedoma, 1915 – 1974

Karel Nedoma byl dalším z původních mediků a posléze vědeckých pracovníků ústavu. Také neměl žádnou jinou specializaci než sexuologii, nicméně se velmi zevrubně soukromě vzdělával v psychiatrii a především v psychoanalýze, takže tehdejší sekretářka ústavu paní Víchová o něm vždy s vážnou tváří tvrdila „Nedoma je psychoanalytik“.

Karel Nedoma byl skutečně mozkiem ústavu. Spolu s poněkud mladším Jiřím Mellanem promýšleli koncepci sexuologie, a společně s ním ji v r. 1974 prosadili.

Měl v životě smůlu. Jeho manželka trpěla schizofrenií a Nedoma, ač nebyl psychiatr, ji sám léčil psychofarmaky, která jí předepisoval.

Asi z důvodu obavy z hereditární zátěže spolu neměli vlastní dítě, ale adoptovali si chlapce. Sám Nedoma totiž také nebyl duševně zdravý, trpěl maniodepresivitou. V jedné z hypomanických fází v krátké době sepsal doktorskou práci, kterou ale už nikdy neobhájil. V polovině 70. let jej devastovala těžká a léčbě vzdorující depresivní fáze. Byl přes rok v pracovní neschopnosti, a když po vyčerpání nemocenských dávek mu byl vyměřen invalidní důchod, ztratil jediný smysl své existence – práci pro Sexuologický ústav - a rozhodl se dobrovolně odejít ze života.

Dle mého názoru šlo o následek odborné chyby ošetřující psychiatrině. Bylo chybou, že jej tak dlouho držela v pracovní neschopnosti. V té době, kdy se nijak úzkostlivě nesledovaly vědeckovýzkumné výkony na fakultě (a on žádný oficiální zdravotnický úvazek neměl), kdyby býval chodil do práce, jen tehdy, když by se mu zachtělo (tehdy nebyly žádné elektronické píchačky jako dnes), bloudil by po ústavu, se spolupracovníky by vedl „moudré řeči“ na sexuologická témata, měl by pocit, že jeho život má smysl, a možná, že by se dokonce začal z depresivní fáze dříve uzdravovat. Škoda.

Já jsem jej zažil na ústavu jen velmi letmo, protože právě v době, kdy jsem prodělával dvouměsíční školení, Nedoma byl již dlouho v pracovní neschopnosti. Uvolnil tak místo tehdy velmi mladému (dnes již také zemřelému) Miloši Lachmanovi.

Všichni starší pracovníci ústavu, kteří Nedomu na rozdíl ode mne dobře znali, mi s lítostí sdělovali, že jsem neměl možnost jej blíže poznat a z jeho mouder načerpat.

MUDr. Jiří Mellan, 1931-2010

Jiří Mellan byl jedním je dvou lékařů ústavu, kteří jako první nastoupili do oboru s již předchozí specializací, a to specializací z psychiatrie.

Psychiatrickou erudici završenou první atestací získal na Psychiatrické klinice KU v Hradci Králové.

Počínaje Mellanem a Pondělíčkovou potom měl již sexuologický ústav jednak pracovníky rezortu školství (zaměstnance fakulty Rabocha, Bartáka a Nedomu), jednak pracovníky rezortu zdravotnictví (zaměstnance fakultní nemocnice Pondělíčkovou a Mellana).

Byl to člověk podobně jako Barták a Nedoma neuvěřitelně zažraný do oboru. Spolu s Nedomou promyslel a na úřadech prosadil již zmíněnou Koncepti sexuologie z r. 1974, která m.j. zřizovala krom pražského Sexuologického ústavu a sexuologického oddělení Fakultní polikliniky na Karlově nám. 32, kde již od 50. let ústav sídlil, také krajská sexuologická oddělení při tehdejších KUNZ.

Takže od té doby pracovali na ústavu zaměstnanci dvou rezortů - školství a zdravotnictví. Ti školáci, zaměstnanci 1. LF UK, tam byli proto, aby prováděli výzkum, případně výuku mediků, a ti zdravotničtí lékaři, zaměstnanci Fakultní nemocnice 2 a později VFN proto, aby pracovali s pacienty. Nicméně ve skutečnosti obě party dělaly stejnou práci. Školští pracovníci stejně jako zdravotničtí dopoledne ordinovali, a opět obě skupiny se po obědě věnovaly výzkumu. Přestože školští pracovníci nebyli zaměstnanci zdravotnictví, měli k dispozici recepty, a naopak výzkumy provedené zdravotnickými lékaři se vykazovaly na děkanát jako výkony ústavu. Šlo o velmi výkonný mechanismus.

Čekárna byla dopoledne našlapaná pacienty, kteří vzhledem k jejich vysokému počtu poskytovali bohatý materiál pro výzkum. To si Prof. Raboch moc pochvaloval. Když se například rozhodl zopakovat v zahraničí publikovanou studii na několika málo případech Klinefelterova syndromu, studii zopakoval na obrovském souboru, který sestavil na základě tak bohaté ambulance, z níž mu osoby z tohoto syndromu podezřelé všichni kolegové poslali. Sklidil tak mezinárodní obdiv. Nebylo v silách nikoho jiného na světě v historicky krátké době tak velký soubor pacientů s touto diagnosou shromáždit. Právě vzhledem k charakteru našeho ústavu, který neměl v tomto směru na světě obdoby.

Jiří Mellan tedy spolu s Karlem Nedomou byli duší ústavu. Mellanovou nehynoucí zásluhou bylo, že osobně nafotil optické podněty k phaloplethysmografickému vyšetření. Jinak těžko dostupné dětské podněty získal tak, že požádal pracovníky ústavu, aby mu poslali k ofotografování své malé děti. Některé z těchto fotek užíváme při falografii dosud, tehdejší modely jsou dnes již staří pánové a staré dámy, kdoví, jestli už někteří nezemřeli.

Mellan vždy říkal, že má-li být sexuologie samostatným oborem, musí mít také vlastní vyšetřovací metody. Proto vytvořil a publikoval (i v zahraničí) dotazníky jako SFM (Sexuální

funkce muže), SFŽ (sexuální funkce ženy), HTVM (Heterosexuální vývoj muže), HTVŽ (Heterosexuální vývoj ženy), a PAM (Pohlavní aktivita muže) a PAŽ (pohlavní aktivita ženy). Tyto dotazníkové metody, jakési standartizované interview, umožnily na ústavu vytvořit četné studie mapující sexualitu u jednotlivých diagnostických skupin. Byly zdrojem bohaté výzkumné činnosti ústavu až do doby nedávno minulé.

Byl velmi konzervativních postojů. Například v terapii se vyznačoval tím, že muže nespokojené se svojí homosexuální orientací ženil.

Nicméně, když Mellan prosadil zřízení krajských sexuologických oddělení, odešel z Ústavu vést právě takové čerstvě zřízené oddělení středočeského KUNZ v Klimentské ulici a na jím uvolněné místo jsem potom nastoupil já.

Jirka Mellan, ač původní specializaci psychiatr, se s vervou angažoval v oblasti plodnosti páru. Osvojil si např. v otázkách predikce ovulace a jejího provokování znalosti a dovednosti, které mu mohli mnozí gynekologové závidět.

Jirka Mellan také po celý život budoval bohatou fotodokumentaci Ústavu. Nicméně před svojí smrtí ji svěřil do rukou jednomu z našich externích spolupracovníků, který ji potom ztratil.

MUDr. Jaroslava Pondělíčková, 1927-2016

Jarka Pondělíčková tedy nastoupila na Ústav prakticky současně MUDr. Mellanem, jakožto další psychiatr. Psychiatrickou erudici získala na psychiatrickém oddělení v Karlových Varech.

Byla to žena velmi sebevědomá, velmi laskavá manipulátorka (např. přesvědčila Vladimíra Bartáka, aby vystoupil z KSČ po okupaci v r. 1968). Tak zajistila, že Vladimír uvolnil cestu jejímu favoritovi, bezpartijnímu, tehdy docentu Janu Rabochovi.

Nehnal se po žádných vědeckých titulech, i když výzkumné studie chrlila a dokázala je vždy velmi přesvědčivě prezentovat.

Její dominance se projevila jednou při stvrzování znaleckého posudku u soudu. Když soud zapochyboval o tom, zda lze na základě falometrie považovat diagnosu za nezpochybnitelnou, s jistotou odvětila, že phaloplethysmografie se nikdy nemýlí.

Zavedla Pondělíčkové test u exhibicionismu. Všimla si, že když se klidně dívala na nahého pacienta ležícího na vyšetřovací lehátku, tak u exhibicionistů docházelo k zvětšení náplně penisu. Dobrá diagnostická metoda, leč zcela neupotřebitelná sexuology – muži.

Ve spolupráci se svým manželem, psychologem Ivo Pondělíčkem, vydala dlouhou řadu populárních knížek o lidské sexualitě, které v tehdejší době, kdy sexuální tematika byla jinak ve veřejném prostoru tabu, šly na dračku.

Jarka Pondělíčková strašně milovala svoji práci. Pracovala na Ústavu na částečný úvazek jako pracující důchodkyně až do svých asi 86 let, tedy do doby nedlouho před smrtí.

Iva Šíková, 1933-2021

Iva Šíková, absolventka speciální pedagogiky, po celý život pracovala jakožto klinická psycholožka. Nejprve dlouhá léta na Sexuologickém ústavu, posléze v Manželské a předmanželské poradně v Nuslích.

Také Iva Šíková napsala několik populárních knížek se sexuální tematikou, tu nejúspěšnější z nich – Mladé manželství – ve spolupráci s Jiřím Mellanem. Byla to publikace, která pro své lapidární poučení a polohách při sexu vyvolala nevoli u nejvyšších orgánů KSČ, takže z dalšího vydání musely být obrázky vyřazeny. Naopak velkou část nákladu zakoupil farář u Matky Boží před Týnem P. Reinzberg pro snoubence připravující se u něj na církevní sňatek.

Iva Šíková byla také velmi dominantní žena. Vždy pečovala o svůj vzhled a oblékala se tak, aby vypadala o více než generaci mladší. Vzpomínám na událost, když jako skoro 60 letá žena při koupi jízdenky na Hlavním nádraží v Praze se jaksi nepohodla s nejméně o 20 let mladší pokladní. Tato pokladní na ni začala křičet, že tohle si od nějaké pubertáčky nenechá líbit.

Iva Šíková se věnovala posuzování partnerských vztahů, k čemuž užívala právě jí vzkříšený, v té době již ve světě zapomenutý, Learyho dotazník. Své výzkumy s jeho použitím zpracované často publikovala, a to i v zahraničí.

Jinak se věnovala diagnostice, indikování léčebného postupu a dlouhodobému psychologickému vedení transsexuálů.

Na rozdíl od Jarky Pondělíčkové byla až do své smrti až ultrakonzervativně orientována. To se projevovalo nejen v opatrnosti při indikování změny pohlaví u transsexuálů, hlavně pak v přístupu k homosexuálům. Vždy jim nabízela heterosexuální adaptaci a v tomto procesu vynakládala neuvěřitelné úsilí, včetně opakovaných LSD sezení. Toto její léčebné snažení přinášelo skromné, ne-li tristní výsledky. Přesto nikdy neztratila v tomto směru optimismus, a ještě po několika létech bytí v důchodu napsala úvod ke knížce o „lččení“ homosexuálů,

kteřou prosadily ultrakonzervativní kruhy na ministerstvu školství někdy koncem 90. let do základních škol.

Zmínil jsem se zde o kolezích, kteří byli starší než já, byli mými učiteli, a již zemřeli. Rád bych ale ještě stručně zmínil dva kolegy, kteří byli podstatně mladší mne, a kteří již zde mezi námi také nejsou. Jedná se o Miloše Lachmana a Slávka Hubálka.

MUDr. Miloš Lachman, CSc. , 1945-2011

Miloš Lachman získal psychiatrickou erudici v Psychiatrické léčebně, dnes Psychiatrické nemocnici v Horních Beřkovicích.

Byl to také člověk do oboru sexuologie mimořádně zažraný. Na rozdíl od Hynieho a Mellana byl spíše liberální.

Podobně jako Jiří Mellan se hodně věnoval problematice plodnosti páru, ale dobře rozuměl také psychopatologické stránce lidské sexuality. Na Ústavu angažovaně zaváděl nácvikové metody manželů Johnsonových z USA, a věnoval se sexualitě hendikepovaných osob.

Na Ústavu získal titul C Sc., a potom, po čase, odešel pracovat k Jiřímu Mellanovi na Středočeský KÚNZ.

Bohužel nás opustil náhle a předčasně, takže dnes již s námi nevzpomíná.

PhDr. Slavomil Hubálek, 1947-2013

Slávek Hubálek přišel na Ústav také z Horních Beřkovic. Zdvojl místo klinického psychologa vedle Ivy Šípové.

Angažoval se v mediální propagandě zaměřené na prevenci HIV/AIDS.

Původně dosti zdrženlivý až skeptický vůči homosexuální minoritě posléze založil již za minulého režimu socioterapeutický klub pro homosexuálně orientované muže, kterým se snažil suplovat tehdy chybějící společenské platformy pro tuto skupinu občanů.

Již za minulého režimu se hodně angažoval také na pokraji disentu. Proto nebyl nikdy připuštěn k získání titulu C. Sc.

Po převratu r. 1989 se plně vrhl do politiky. Dělal poradce prvnímu polistopadovému ministru zdravotnictví, a v té době, jako by zapomněl na Ústav. Když mu tato angažovanost po 2 letech skončila, již se na Ústav bohužel nevrátil.

Nejprve se zaměstnal u rakouské firmy provádějící psychologické testování uchazečů o různé profese, kde se takové posouzení vyžadovalo. Posléze se osamostatnil a založil podobnou českou firmu, a sice ALEA - PSYCHOLOGIE, s r. o. Byl v ní velmi ekonomicky úspěšný, jako jediný z nás.

Jako soudní znalec proslul jakožto velmi angažovaný „lovec lumpů“, něco jako znalec obžaloby.

Bohužel nás také opustil ještě velmi mladý.

Tomáš Halík při zádušní mši prohlásil „Inu, už má splněno“. To pobouřilo Ludka Daneše, protože spolu měli v té době ještě rozpracováno několik znaleckých posudků.

Děkuji současné sekretářce Sexuologického ústavu, paní Mgr. Olze Buškové, která na Ústavu pracovala o řadu let dříve než já, přestože je tak velice mladší. Nastoupila totiž na Ústav hned po maturitě a vysokoškolské vzdělání získala až u nás při zaměstnání.

Začínala na Ústavu jako sociální pracovnice, a teprve po odchodu pí. Víchové do důchodu se stala naší sekretářkou.

Takže poznala starší kolegy mnohem dříve a zevrubněji než já a mohla mé vzpomínky v mnohém obohatit.

MUDr. Antonín Brzek